

INNOMSME

Περί καινοτομίας πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και Γερμανία - On the INNOvativeness of Micro, Small, and Medium Sized Enterprises in Greece and Germany

Policy Brief

Παραδοτέο για την ενότητα εργασίας

WPVI: Frontier Firms and Knowledge Diffusion

Στόχος της έρευνας

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ενότητας διερευνήθηκε ο τρόπος με τον οποίο η παραγωγικότητα της εργασίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μπορεί να βελτιωθεί χρησιμοποιώντας διαφορετικούς μηχανισμούς παραγωγής γνώσης. Συγκεκριμένα, βασικός σκοπός της μελέτης ήταν να διερευνήσει εάν και πώς η παραγωγικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων επηρεάζεται από το ανθρώπινο κεφάλαιο με υψηλό βαθμό δεξιοτήτων, τις επιχειρηματικές επενδύσεις σε ψηφιακές ικανότητες και σε δραστηριότητες καινοτομίας. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στον εντοπισμό εκείνων των επιχειρηματικών επενδύσεων και αποφάσεων παραγωγής και διάχυσης γνώσης που συμβάλουν στο να λειτουργούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στο μέγιστο της παραγωγικότητας (frontier firms) σε σχέση με τους ανταγωνιστές που υπολείπονται σε όρους παραγωγικότητας σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

Επιστημονική προσέγγιση / Μεθοδολογία

Σε ό,τι αφορά τη μεθοδολογία πραγματοποιήθηκαν conditional quantile οικονομετρικές εκτιμήσεις για να ληφθούν υπόψη πιθανές ασυμμετρίες και ετερογένεια στη κατανομή της εξαρτημένης μεταβλητής (Koenker, 2004). Στην προκειμένη περίπτωση αυτό αφορά στην κατανομή της παραγωγικότητας των υπό εξέταση μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Για τους σκοπούς της έρευνας αυτής, επιλέχθηκαν πέντε διαφορετικά ποσοστημόρια της κατανομής της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων, και συγκεκριμένα το 10%, 25%, 50%, 75% και 90%. Τα δύο πρώτα ποσοστημόρια αναφέρονται σε επιχειρήσεις με χαμηλά επίπεδα παραγωγικότητας. Το 50% ποσοστημόριο αφορά τις

επιχειρήσεις στη διάμεσο της παραγωγικότητας, ενώ τα ποσοστημόρια 75% και 90% αναφέρονται στις επιχειρήσεις που χαρακτηρίζονται ως επιχειρήσεις υψηλής παραγωγικότητας (frontier firms).

Η εμπειρική ανάλυση βασίζεται σε ένα δείγμα 3500 μικρομεσαίων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Τα στοιχεία αυτά αντλήθηκαν το 2012, στην κορύφωση δηλαδή της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, από μία μεγάλη έρευνα πεδίου που χρηματοδοτήθηκε από τον ΕΟΜΜΕΧ. Οι ερωτήσεις της έρευνας πεδίου είχαν ως στόχο να αποτυπώσουν την ανταγωνιστικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και τους πιθανούς παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα αυτών των επιχειρήσεων.

Η έρευνα πεδίου διεξήχθη με προσωπικές συνεντεύξεις (μέσω συστήματος CATI) βάσει δομημένου ερωτηματολογίου με τέσσερις διακριτές ενότητες που αναφέρονται (α) στην εσωτερική οργάνωση των επιχειρήσεων, (β) το ανθρώπινο κεφάλαιο, (γ) τη χρήση των ΤΠΕ και (δ) τις δραστηριότητες καινοτομίας. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν διαδικτυακά από τους ερωτηθέντες -είτε τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας, τον γενικό διευθυντή ή τον ιδιοκτήτη σε περίπτωση πολύ μικρών ή μικρών επιχειρήσεων- μέσω μιας διαδικτυακής εφαρμογής.

Νέα γνώση / πρωτοτυπία / συμβολή της έρευνας

Έχει αναγνωρισθεί ευρέως από την ακαδημαϊκή κοινότητα και τους φορείς χάραξης πολιτικής ότι η παραγωγικότητα της εργασίας παίζει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της ανταγωνιστικότητας και της επιβίωσης των επιχειρήσεων. Υπό το πρίσμα της συνεχιζόμενης παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης και της επακόλουθης οικονομικής κρίσης, η απότομη πτώση της εγχώριας ζήτησης υπογραμμίζει την επείγουσα ανάγκη για τις επιχειρήσεις και ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους προκειμένου οι επιχειρηματικές προσπάθειες να είναι όχι μόνο κερδοφόρες αλλά και βιώσιμες.

Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο διάφοροι παράγοντες επηρεάζουν την παραγωγικότητα στις μικρομεσαίες φαίνεται να έχει προσελκύσει κυρίως το ενδιαφέρον των διαμορφωτών αναπτυξιακής πολιτικής και είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον σχεδιασμό προγραμμάτων ανταγωνιστικότητας και σχετικών εργαλείων πολιτικής που αποσκοπούν στη βελτίωση της παραγωγικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Την ίδια

στιγμή, αρκετοί ερευνητές, επισήμαναν την επείγουσα ανάγκη για μια αναπτυξιακή στρατηγική «καινοτομίας που θα οδηγήσει στην έξοδο από την κρίση» βασισμένη στην παραγωγή, αξιοποίηση και διάχυση γνώσης, προκειμένου η ελληνική οικονομία να εισέλθει σε μια τροχιά βιώσιμης και δυναμικής ανάκαμψης (Heppmann & Κρητικός, 2013; Καλογήρου, 2014). Ποιες είναι όμως οι συνθήκες κάτω από τις οποίες οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να υιοθετήσουν μια τέτοια στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης που βασίζεται σε μηχανισμούς παραγωγής γνώσης; Σε ποια πεδία θα μπορούσαν να επικεντρωθούν οι διαμορφωτές πολιτικής για να υποστηρίξουν τις επιχειρηματικές επενδύσεις και αποφάσεις των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που συμβάλουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητάς τους;

Η παρούσα έρευνα δημιουργεί νέα γνώση στη σχετική βιβλιογραφία αναφορικά με τον πιθανό αντίκτυπο διαφορετικών μηχανισμών παραγωγής γνώσης - δηλαδή επιχειρηματικών επενδύσεων ανθρώπινο κεφάλαιο, ΤΠΕ και δραστηριότητες καινοτομίας - στην παραγωγικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα σε περίοδο κρίσης. Παρά το γεγονός ότι αυτοί οι μηχανισμοί παραγωγής γνώσης έχουν εξεταστεί λίγο-πολύ από άλλες μελέτες για άλλες χώρες (π.χ. Arvanitis, 2004), η κύρια συμβολή αυτής της μελέτης στη σχετική βιβλιογραφία είναι η χρήση της μεθόδου conditional quantile regressions, η οποία παρέχει μια βαθύτερη εικόνα για το μέγεθος και τη στατιστική σημαντικότητα των εκτιμώμενων επιδράσεων που επιτρέπει τον εντοπισμό πιθανών διαφοροποιήσεων μεταξύ επιχειρήσεων υψηλής, μέτριας και χαμηλής παραγωγικότητας. Επίσης, σημαντική συμβολή στη διεθνή βιβλιογραφία αποτελεί η διερεύνηση αυτών των ζητημάτων για την περίπτωση της Ελλάδας στο αποκορύφωμα της οικονομικής κρίσης.

Βασικά μηνύματα για φορείς διαμόρφωσης πολιτικής και επιχειρήσεις

Τα βασικά αποτελέσματα της έρευνας αυτής¹ υποδηλώνουν ότι οι επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο υψηλού μορφωτικού επιπέδου μπορεί να βελτιώσει σημαντικά τις επιδόσεις των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που χαρακτηρίζονται ως υψηλής παραγωγικότητας (frontier firms) και μέσης παραγωγικότητας. Επιπλέον, η δέσμευση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε συνεργασίες σε Έρευνα και Ανάπτυξη (E&A) φαίνεται να βελτιώνει την παραγωγικότητα για τις επιχειρήσεις υψηλής παραγωγικότητας (frontier firms) αλλά και χαμηλής

¹ Περισσότερες λεπτομέρειες για τα αποτελέσματα και τη μεθοδολογία της έρευνας αυτής παρέχονται στο κεφάλαιο βιβλίου: Giotoopoulos, I., Kontaxaki, P. and Louri, H. (2021), "SME Productivity in Greece: The Role of Human Capital, ICT Adoption, and Innovation", In: Vlachos, V., Bitzenis, A. and Sergi, B.S. (Ed.) Modeling Economic Growth in Contemporary Greece (Entrepreneurship and Global Economic Growth), Emerald Publishing Limited, Bingley, pp. 155-168.

παραγωγικότητας. Επιπλέον, οι επενδύσεις σε υποδομές ΤΠΕ όπως και η οργανωσιακή καινοτομία φαίνεται να ευνοούν σημαντικά την παραγωγικότητα της εργασίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που χαρακτηρίζονται ως μέτριας και χαμηλής παραγωγικότητας. Αντίθετα, η χρήση του διαδικτύου από τους εργαζόμενους των μικρομεσαίων χαμηλής παραγωγικότητας φαίνεται να είναι επιβλαβής για την παραγωγικότητά τους καθώς υπάρχει ο κίνδυνος πολλές φορές η χρήση του να αφορά πεδία εκτός εργασίας.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα πρέπει να υιοθετήσουν τις πιο κατάλληλες στρατηγικές για την βελτίωση της παραγωγικότητας και των επιχειρηματικών επιδόσεων τους. Το θέμα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης παγκόσμιας υγειονομικής και επακόλουθης οικονομικής κρίσης που συνδέεται με ακόμη μεγαλύτερες προκλήσεις για τις μικρές επιχειρήσεις προκειμένου να επιβιώσουν, υπογραμμίζοντας τον δυνητικά κρίσιμο ρόλο των μηχανισμών παραγωγής και διάχυσης γνώσης στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και να βελτιώσουν την παραγωγικότητά τους.

Κάτω από το πρίσμα αυτών των προκλήσεων, περισσότερες μικρές επιχειρήσεις θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουν τις οργανωσιακές ρουτίνες και τα επιχειρηματικά τους μοντέλα στην προσπάθειά τους να παραμείνουν ανθεκτικές και να είναι ανταγωνιστικές. Για την υποστήριξή τους, πολλά ευρωπαϊκά προγράμματα, που θα τεθούν σε ισχύ ειδικά μετά την Covid 19 εποχή, έχουν θέσει ως στόχο τον ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας καθώς και την εκπαίδευση/κατάρτιση των εργαζομένων στις νέες τεχνολογίες. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα παρέχει ρευστότητα στις τράπεζες με επιτόκιο -1% μέσω των Στοχευμένων Λειτουργιών Μακροπρόθεσμης Αναχρηματοδότησης (Targeted Long-Term Refinancing Operations), με στόχο να διοχετεύεται ρευστότητα σε επιχειρήσεις που χρειάζονται κεφάλαια για την προώθηση βιώσιμων επενδύσεων. Τα έργα που σχετίζονται με την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και την κατάρτιση σε νέες τεχνολογίες θεωρούνται πλέον ιδιαίτερα βιώσιμα από τις τράπεζες και, ως εκ τούτου, μπορούν να χρηματοδοτηθούν ευκολότερα. Επιπλέον, το νέο ταμείο ανάκαμψης, με την ονομασία “Next Generation EU plan”, το οποίο έχει συμφωνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο και έχει διαθέσει 32 δισ. ευρώ για επενδύσεις στην Ελλάδα για τα επόμενα 5 χρόνια, είναι ένα μέσο ανάκαμψης που εστιάζει ειδικά στην ψηφιακή και πράσινη μετάβαση, τεχνολογία και εκπαίδευση. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα έχουν επίσης αποτελέσει στόχο πολλών προγραμμάτων βιομηχανικής πολιτικής καθώς

αντιπροσωπεύουν το 99% της συνολικής επιχειρηματικής δραστηριότητας καλύπτοντας περισσότερο από το 63% της προστιθέμενης αξίας και το 85% της απασχόλησης στην Ελλάδα, ενώ οι αντίστοιχοι μέσοι όροι της ΕΕ είναι 56% και 66 % (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2018).

Τέλος, τα ευρήματα της έρευνας ενδέχεται να έχουν σημαντικές προεκτάσεις για τη διαμόρφωση πολιτικής στην Ελλάδα, ειδικά για τις επιχειρήσεις εκείνες που φαίνεται να υστερούν και δεν διαθέτουν τις ικανότητες να βελτιώσουν τις επιχειρηματικές τους επιδόσεις ή δυσκολεύονται να διασφαλίσουν την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξη ψηφιακών και καινοτομικών ικανοτήτων πρέπει να ενθαρρυνθεί, καθώς είναι ζωτικής σημασίας για τις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, και μπορεί κατ' επέκταση να τις βοηθήσει στην βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητάς τους. Με αυτόν τον τρόπο, οι καινοτόμες και επιτυχημένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις μπορούν να αποτελέσουν βασικούς φορείς και πυλώνες που θα συμβάλουν στην ένταξη της ελληνικής οικονομίας σε μία δυναμική αναπτυξιακή πορεία. Σε επίπεδο πολιτικής, αυτό σημαίνει ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, εκτός από βραχυπρόθεσμες λύσεις που σχετίζονται με χρηματοδοτική στήριξη, όπως φορολογικές εκπτώσεις, εγγυήσεις δανείων κ.λπ., χρειάζονται ένα ευρύτερο σύνολο διαρθρωτικών μακροπρόθεσμων μέσων πολιτικής στις αγορές προϊόντων και εργασίας, προκειμένου να ενισχυθεί η ψηφιακή τους ανάπτυξη, η δέσμευσή τους στην καινοτομία και η εξειδικευμένη τους γνώση. Ο μετασχηματισμός της Ελλάδας σε μια οικονομία βασισμένη στη γνώση που βασίζεται στην ψηφιακή και καινοτόμο επιχειρηματικότητα είναι μείζονος σημασίας και θα πρέπει να ενθαρρυνθεί από την εφαρμογή στοχευμένων πολιτικών που αποτελούν μέρος μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης.